

ДАЛЧЕВ като избор

Пламен Доинов

Няма друг български поет, животът на който да е разделен толкова красноречиво на две равни и съвсем различни половини. Атанас Далчев – от епохата на Третото българско царство. И Атанас Далчев – от епохата на Народна република България. Две напълно несъвпадащи половини на едно толкова монолитно лично поетическо битие. *От едната страна* е новият поет, който през 20-те години на ХХ век просто отменя символизма, въвежда в лириката градски пространства и други метафизики, не се пести да влиза в тежки дебати, един от най-силните проводници на високо напрежение между поезия и критика. *От другата страна* е възлюбеният поет, скромният виртуозен преводач, затвореният в митичната си малка кухня философ, изключен от литературната публичност, „кротък“ и „вежлив“, възвърнат след сложни издателски ходове през 1965 г. със сборника „Стихотворения“, компенсаторно преиздаван и епизодично награвдаван до края на живота му...

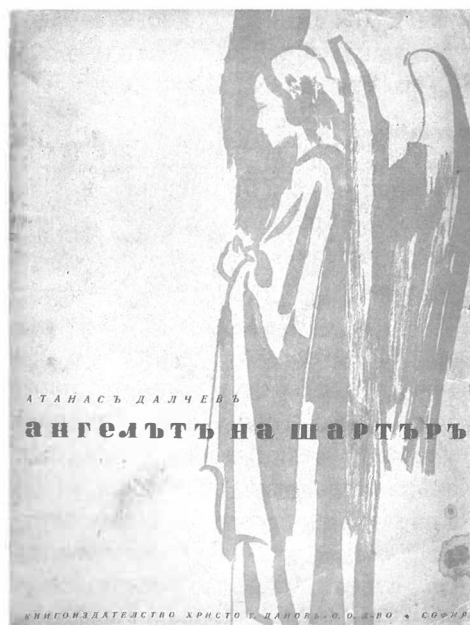
В началото на ХХI век ние повече помним късния Далчев – Далчев *от другата страна*. Поетът, който сам – без страсти, без манифести – стана алтернатива на социалистическото живеене и писане. За днешните генерации, мнозина от които още пазят живота му присъствие в личните си спомени, Далчев е владетелят на умното различно мълчание (в една епоха на крещящо единодушие), олицетворение на достойнство и мъдрост (във време на дребна битова продажност и всекидневна глупост), етическия коректив, изразен в деликатен стоицизъм и значещо отсъствие (в период на Юрнало се парадно участие).

Затова – без да бъде директен и публицистичен – езикът на Далчев в епохата на Народната република отзвучава политически. Написани без какпа политическа амбиция, стиховете и фрагментите му неизбежно се четат именно *политически*: третата строфа от стихотворението „Към родината“ (за *бързата сполука, почестите и властта*) гузно я припознават като реплика към партократите; в пронизателната краткост на фрагментите

се различава *contra* на клишираната монолитност на т.нар. марксистко-ленинска философия, а признанието му, че е „приватен поет“, отглъхва на фона на модното масово колективно представителство в литературата.

Тогава Далчев е сред малкото примери, че е възможно *друго* писане и *друго* поведение. Днес разбираме, че благодарение на него и още неколцина писатели, комунистическата епоха не е просто прекъсване и край на традицията, а сложна трансформация, при която всеки заплаща огромна лична цена, за да остане себе си и за да бъде сам *традиция*. Именно Далчев представлява *една от алтернативните, скрити традиции на българската литература* през всичките години на помпозно соцреалистическо единство.

Атанас Далчев се превърна приживе в един от малкото литературни митове. Мит, около който не могат да се раздиплят героически сюжети, но тъкмо затова – с публичното мълчание около него – алтернативен културен и поетически мит. Може би за първи път след Вазов той е авторитетът, който *по улиците отдалече го следят* младите поети (по думите на Радои Ралин), той е човекът, който

с никое събитие не се е отърсил (по Александър Геров). И не е чудно, че често сме свидетели на изкушаващото всеки поет от последните десетилетия желание – да види в Далчев свой Учител. Учител по поезия, по езиково поведение, по културно присъствие. Защото той съчетава и темперамента на дебатирания поет от 20-те и 30-те години, и отшелничеството на размишляващия писател от 60-те и 70-те. Самият той – чрез творчеството и живота си – изразява достойнството на избора между тези две алтернативи, всяка от които силна в основанията си.

Фигурата на Далчев винаги ще се откроява измежду гората от възможности, изникващи пред интелектуалеца – вчера, днес или утре: гали да се включи в текущите полемки, гали сам да предизвиква важните културни дебати, гали да участва в литературната публичност с цялата си интелегентна страст, или обратно – да се отстрани от изкушителната суета, да се остави в пленителната мрежа от текстове, да бъде сам на себе си и на литературата... Каквото и да избере от всичко това днешният поет, ще е постъпил като учителя си Далчев – от *едната* или от *другата* страна.